

LUND UNIVERSITY

Review of "Archaeology and History of Churches in Baltic Region" (2011)

Wienberg, Jes

Published in:
Fornvännen

2012

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Wienberg, J. (2012). Review of "Archaeology and History of Churches in Baltic Region" (2011). *Fornvännen*, 107(4), 289-290.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Recensioner

Archaeology and History of Churches in Baltic Region. Symposium, June 8–12, 2010, Visby, Sweden. Red. Joakim Hansson & Heikki Ranta. Länsstyrelsen Gotlands län & Högskolan på Gotland. Visby 2011. 317 s. ISBN 978-91-978237-3-9.

Med få års mellanrum har det arrangerats kyrkoarkeologiska symposier, som har roterat mellan de nordiska länderna – Århus 1981, Kalmar 1984, Åbo 1987, Trøndelag 1990, Viborg 1993, Skåne 1996, Grankulla 2001, Vest-Agder 2004 och Kalundborg 2007. Initiativet kom från de nationella forskningsmiljöerna kring publicering av kyrkor – Danmarks Kirker, Sveriges kyrkor, Norges Kirker och Finlands kyrkor. Det har dock förekommit enstaka bidrag även från Island och Estland. Symposiebidragen har sedan gjorts tillgängliga i tidskriften *Hikuin* (nr 9, 12, 17, 20, 22, 24, 30, 33 och 36).

När det senast blev Sveriges tur påtog sig forskare på Gotland arrangemanget. Man önskade att också de baltiska länderna skulle vara med, vilket är förståeligt med tanke på öns placering och roll i Östersjön, och bidragen skulle vara på engelska. Förlaget *Hikuin* menade att man då frångick den ursprungliga idén med nordiska möten och att tidskriftens abonnenter inte önskade engelsk-språkiga artiklar. Gotland svarade att engelskan är nödvändig i dagens vetenskap och att man då kunde publicera sig i andra sammanhang. Även tidigare språkproblem kom fram ur skåpet. *Hikuin* svarade med att man då tänkte sluta medverka i de nordiska kyrkoarkeologiska symposierna.

Gamla koncept kan behöva nytt innehåll. Mycket har ändrat sig sedan 1980-talet. Järnridån genom Östersjön har fallit liksom huvudparten av de nationella kyrkoverken. Engelskan är dagens språk i vetenskapen, och den behövs om man vill samtala kring Östersjön, men artiklarna i *Hikuin* har även nått andra än kollegerna.

Konflikten kring de nordiska kyrkoarkeologiska mötenas upphörande, fortsatta existens eller förnyelse är emellertid trist för den som primärt är intresserad av kyrkoarkeologin.

Nu föreligger de flesta av bidragen från mötet på Gotland 2010 i form av en antologi. Ingen hänvisning görs till de tidigare nordiska mötena eller till konflikten som rasade på nätet, men uppläggget känns igen.

Boken inleds med ett förord av den ena redaktören (Hansson) och innehåller sedan 23 artiklar, som är disponerade efter länder: tre artiklar från Sverige, två från Danmark, två från Norge, fem från Finland, sju från Estland, en från Lettland och tre från Litauen.

Vi får en utmärkt och rikt illustrerad översikt över något av det som försiggår inom dagens kyrkoarkeologi i Norden och Baltikum. Här samsas beskrivningar av monument och presentationer av forskningsläget med nya undersökningar, analyser och tolkningar. Gemensamt för de flesta är ett sökande efter ny kunskap. Sedan märks tydligt i Baltikum en strävan efter att antikvariskt kunna hantera ett försummat kulturarv efter alla turbulenta årtionden. Det har blivit mycket om kyrkoarkeologi vid Östersjön, men inte enbart, liksom inte heller språket konsekvent är engelska eftersom en artikel märkligt nog är på norska.

Allt kan inte nämnas, men här finns t.ex. funderingar kring hur man kan hanterat kyrkoarkeologiska undersökningar och uppnår tillräcklig kompetens i ett decentraliserat system, när ärendena är få (Kjellberg); ett resebrev från Etiopiens runda kyrkor (Jansson); en diskussion om borgkyrkan i Vordingborg (Danner Lund); en presentation av en ny inventering av stenhuggarmärken vid Nidarosdomen i Trondheim (Kristoffersen); inlägg om murbruksdateringar i Åbo och på Ålandsöarna (Ringbom, Lindroos m.fl.); en presentation av ett ambitiöst projekt kring relikter (Taavitsainen); en lärorik forskningshistorisk översikt över de medeltida kalkmålningarna i Estland (Randla); en intressant digitalisering av dokumentationen av de estniska kyrkorna (Soodla); en nyttig översikt över viktigare undersökningar i Litauen (Janusoniene); samt en påstått postmodern diskussion av katedralen i Vilnius och Vasaättens bidrag till kanoniseringen av S:t Casimir (Skerniskis).

Boken är läsvärd men har många brister. Bidragen är ojämna i kvalitet och utförande. I förordet förklaras, att »The articles of this book are presented in the way they were delivered to the editors.» Redaktörerna lägger sedan allt ansvar för innehållet, texten, språkgranskningen, referenser och illustrationer på författarna. Detta är smått obegripligt. Och det har blivit därefter, d.v.s. mycket ojämnt, från det excellenta till det pinsamma: många stavfel, emellanåt halvdålig och någon gång katastrofal engelska, bilder som är oläsbara eller delvis har hamnat utanför boksidan, noter och litteratur uppställda efter envars behag, skiftande förekomst av abstracts och sammanfattningar. Även trycket på omslaget krånglar genom att gradvis försvinna medan jag läser.

Med relativt minimala redaktionella insatser kunde boken ha uppnått en högre kvalitet värdig ämnet och bidragen. Nu liknar det en vetenskaplig publikation, men påminner vid närmre påseende tyvärr om texter som görs tillgängliga före en konferens. Det hela är mycket långt från *Hikuin*, om man vågar göra denna jämförelse, men syftet har kanske varit att vara snabb och tillgänglig internationellt. Men då måste engelskan förbättras (se t.ex. bokiteln). Och vad gäller tillgängligheten så finns boken vid detta häftes pressläggning (november 2012) enligt databasen Libris i Sverige enbart i biblioteket vid Länsmuseum på Gotland. Mötesdeltagare som jag har träffat kände inte till att boken hade kommit ut, och själv upptäckte jag det av en tillfällighet då jag fick mig tillskickad en kritisk recension (skriven av Knut Drake i SKAS 2011: 3) av en av artiklarna. Så även distributionen kan förbättras till nästa gång.

Jes Wienberg

Institutionen för Arkeologi och Antikens historia
Lunds universitet
Box 117
SE-221 00 Lund
Jes.Wienberg@ark.lu.se

Jade. Grandes haches alpines du Néolithique européen. 7e et 4e millénaires av. J.-C. Red. Pierre Pétrequin et al. Centre de Recherche Archéologique de la Vallée de l'Ain. Besançon 2012. 2 volymer, 1518 s. ISBN 978-2-84867-412-4.

Det finns högst varierande uppfattningar vad som är estetiskt tilltalande i förhistorisk materiell kultur. Likväl är det vissa föremål som tilldrar sig ett speciellt intresse. Jag är inte ensam om att ha en viss preferens för föremål i jade även om det måste påpekas att föremål i detta mineral saknas nästan helt från den skandinaviska stenåldern. Människor nästan jorden runt har tilltalats av den vanligtvis gröna lystem som framkallas vid slipning av de båda silikaten nefrit och jadeit.

Intresset för främst yxor tillverkade i jade framgår inte minst av denna publikation där högst varierande aspekter presenteras av 51 författare i två stora volymer. Under främst det femte årtusendet f.Kr. urskiljs ett betydande antal arkeologiska kulturer i Europa. I denna variationsrika miljö uppträdde jadeyxor som en förbindande länk. Mest uppmärksammade har de yxor varit som i depåer eller gravar påträffats i Bretagne; de är upp till ett fyrtiotal cm långa men bara ett par cm tjocka. De mer än 1800 kända exemplaren finns spridda från Svarta havet i öster till Irland i väster, från Sicilien i söder till Danmark i norr, med några få osäkra exemplar. Yxorna påträffas i något som kan betecknas som elitära miljöer och har därför tillmätts stor symbolisk betydelse.

Vid inventeringen har man uppmärksammat att det finns jadeyxor från andra delar av världen som har hamnat i europeiska samlingar. I Nederländerna finns exemplar från västra Nya Guinea medan de från öns östra del företrädesvis hamnat i England. I Frankrike är det främst exemplar från Nya Kaledonien, Polynesien och Karibien.

Länge var ursprunget för råmaterialet till de europeiska jadeyxorna okänt. Genom att under ett flerårigt sökande tillämpa bl.a. etnografiska modeller baserade på situationen på Nya Guinea kunde man 2003 identifiera en jadeförekomst inom Mont Viso-massivet i västligaste Italien. På några av lokalerna fanns också rikligt med avfall från brytning. Den alpina jaden påträffas på en höjd mellan 1700 och 2400 m. Sannolikt finns det ytterligare brytningsplatser i alp-zonen. Inlednings-